

ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ПАЦІЄНТІВ В УКРАЇНІ

Паращич І. М.¹, Васютін О. М.²

*Медичне управління Державного управління справами Президента України;*¹

*Дарницьке РУ ГУ МВС України в м. Києві*²

Україна знаходиться на шляху розбудови правової держави, функціонування якої дозволить забезпечити права, свободи та законні інтереси громадян. В цих умовах слід зазначити, що правова регламентація медичної діяльності набуває в Україні першочергового значення. Нові, раніше невідомі медицині цивільно-правові і медико-правові способи дії на поведінку учасників правовідносин прийшли на зміну адміністративно-правовим методам регламентації. Наслідком даної обставини є підвищена увага до питань захисту прав пацієнтів при здійсненні діагностичних і лікувально-профілактичних заходів.

Нормативно-правова база охорони здоров'я України характеризується наявністю цілого ряду законодавчих і підзаконних правових актів, що регламентують різні сторони медичної діяльності. Характерно, що впродовж останнього десятиліття органами законодавчої влади прийнято законів по проблемах сфери охорони здоров'я. Основи законодавства України про охорону здоров'я є базовим правовим актом, на основі якого розробляються і приймаються інші закони і підзаконні акти. Беручи до уваги, що законодавчі акти по своїй юридичній силі більш значущі, ніж підзаконні, актуальним в даний час уявляється прискорення законотворчого процесу по ухваленню нових правових актів, що визначають загальні напрями регулювання різних галузей медицини.

На сьогоднішній день можна вважати реальністю появу поряд здержавною також комунальної та приватної медицини. В основу розподілу покладений принцип власності тієї або іншої лікувально-профілактичної установи. В зв'язку з цим, освітлення проблем захисту прав і законних інтересів пацієнтів набуває додаткового значення. Фактично, здійснюючи плату за лікування, пацієнт може вважатись як споживач, а лікувально-профілактична установа — як постачальник особливого виду послуг — медичних.

Доцільно в ракурсі вибраної теми докладніше зупинитися на актуальних питаннях правового захисту пацієнтів, до яких, на нашу думку, відносяться проблеми згоди на медичне втручання. Громадяни, в певних життєвих ситуаціях, стають пацієнтами лікувальних установ, що припускає необхідність наявності знань щодо своїх прав і обов'язків при спілкуванні зпредставниками медицини. Якщо раніше сам факт звернення людини по медичну допомогу мав на увазі його згоду на будь-який запропонований варіант діагностики і лікування, то в даний час ситуація змінилася. Обов'язковою

умовою здійснення медичного втручання (під яким розуміється будь-який варіант службового спілкування лікаря і пацієнта при діагностиці або лікуванні) є добровільна інформована компетентна згода пацієнта. Письмовий характер відображення згоди не є обов'язковим, проте практика свідчить, що у разі відповідальних, зв'язаних із значним ризиком, частіше оперативних хірургічних втручаннях, письмове оформлення згоди стає важливим чинником. Вказана обставина стає додатковим засобом захисту переважно лікувальних установ, проте не можна заперечувати його правового значення і для пацієнта.

Принципи добровільності і інформованості при отриманні згоди знайшли своє відзеркалення у вітчизняній нормативно-правовій базі. Нам представляється необхідним включення в перелік пояснюючих характеристик згоди на медичне втручання також принципу компетентності. В даному випадку мова йде про дійсне розуміння пацієнтом тієї інформації, яка надається йому перед медичним втручанням. Різний освітній рівень, знання, що відрізняються, в області медицини, нарешті урахування індивідуальних особливостей сприйняття інформації — враховуючи ці обставини, необхідно здійснювати роботу, спрямовану на пошук універсального стандарту інформування. Проте саме поняття стандарту характеризується наявністю певних типових підходів до інформації відносно того або іншого захворювання, методів його діагностики і лікування. В зв'язку з цим, як базисне положення може використовуватися так званий універсальний стандарт інформування.

Основна характеристика подібного підходу — уявлення про середньостатистичні пізнання людини, не пов'язаної за родом своєї діяльності з медициною, у сфері діагностики, лікування і профілактики різних захворювань. Можна навести аналогію щодо даної теми і освітленням питань лікування внутрішніх хвороб у вищих і середніх медичних навчальних закладах. Якщо в першому випадку підручники містять новітні дані по питаннях терапії, різні варіанти і підходи, деталізують різні положення, то в другому ми маємо справу, як правило, з показом загальних принципів і напрямів лікування, оскільки головне завдання підручників для середніх медичних працівників бачиться не в цьому. В зв'язку з цим, з певними узагальненнями, універсальний стандарт інформування, як один з чинників згоди пацієнта на запропонований варіант медичного втручання, повинен містити інформацію на зрозумілому і доступному для сприйняття рівні. В той же час, відповіді на додаткові питання з боку пацієнта, — один з обов'язків лікаря. Тут важливо відзначити, що оптимальною представляється ситуація, коли продеклароване право пацієнта на добровільну інформовану компетентну згоду кореспондує з відповідним обов'язком медичного працівника.

На жаль, слід зазначити уповільнення темпів законодавчої роботи у сфері медицини останніх років. До теперішнього часу все ще не доведені до завершальних етапів законотворчого процесу нормативні акти, що стосуються обов'язкового медичного

страхування, приватної медицини, біоетики (біомедичної етики), прав медичних працівників та пацієнтів, евтаназії і ряду інших важливих питань охорони здоров'я. Все це, враховуючи актуальність суспільних відносин в медицині, робить їх реалізацію нерегламентованою, а внаслідок цього розвиток даних напрямів медицини поза рамками правового поля. Немає необхідності детально аналізувати ту обставину, що регламентація правовими засобами тих явищ, які знаходяться у стадії розвитку, доцільніша і ефективніша, чим у випадках спроб регулювання суспільних відносин, що вже сформувалися.

Таким чином, як видається, назріла необхідність комплексного підходу до вирішення питань законодавчого регулювання медичної діяльності в Україні. З цією метою вважаємо за необхідне визначення пріоритетних, домінантних областей медицини, регламентація яких повинна здійснюватися в першу чергу. До них, без сумніву, повинні бути віднесені і питання захисту прав пацієнтів. Робота повинна здійснюватися по декількох напрямках, включаючи інформаційно-просвітницьку діяльність через засоби масової інформації, проведення науково-практичних конференцій, симпозіумів по актуальних проблемах правового регулювання медицини, запрошення для участі в них відомих зарубіжних фахівців з передових в медико-правовому відношенні держав. Законодавчі ініціативи з проблеми захисту прав пацієнтів будуть життєздатніші, якщо вони ґрунтуються на загальних підходах з боку юристів, медиків, соціологів, представників інших зацікавлених спеціальностей.